
ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 351/354:323.3:332.1

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.1.23>

Карташова О.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9692-7032>

Kartashova Olga

State Higher Educational Institution
«Kherson State Agrarian University»

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

GENDER ASPECTS OF RURAL DEVELOPMENT

В статті проаналізовані гендерні аспекти розвитку сільських територій, також виявлено вплив на економічний розвиток і зростання сільських територій. Виявлено, що гендерна нерівність особливо відчутна в українських селах, де проживає кожна третя жінка країни, тобто понад 7,5 мільйонів жінок. Визначено, що жінки та дівчата в сільській місцевості часто страждають від множинної дискримінації через такі фактори як місце проживання, вік, інвалідність, переміщення, етнічна приналежність та ін. Обґрунтовано, що сільськогосподарська політика, яка сприяє закриттю гендерних розривів у доступі до активів, ресурсів, послуг та можливостей, є одним із найефективніших підходів до боротьби з бідністю в сільській місцевості, покращенням сільського господарства та сприяє сталому та справедливому розвитку сільської місцевості.

Ключові слова: гендер, рівність, державна політика, сільська територія.

В статье проанализированы гендерные аспекты развития сельских территорий, также выявлено влияние на экономическое развитие и рост сельских территорий. Выявлено, что гендерное неравенство особенно ощутимо в украинских селах, где проживает каждая третья женщина страны, то есть более 7,5 млн женщин. Определено, что женщины и девушки в сельской местности часто страдают от множественной дискриминации по таким критериям как место проживания, возраст, инвалидность, перемещение, этническая принадлежность и др. Обосновано, что сельскохозяйственная политика, которая способствует закрытию гендерных разрывов в доступе к активам, ресурсам, услугам и возможностям, является одним из наиболее эффективных подходов к борьбе с бедностью в сельской местности, улучшением сельского хозяйства и способствует устойчивому и справедливому развитию сельской местности.

Ключевые слова: гендер, равенство, государственная политика, сельская территория.

The article analyzes the gender aspects of rural development, as well as the impact on rural economic development and growth. It has been found that gender inequality is particularly pronounced in Ukrainian villages, where every third woman in the country lives, ie over 7.5 million women. It has been found that women and girls in rural areas often suffer from multiple discrimination due to factors such as residence, age, disability, displacement, ethnicity, etc. In Ukraine, the problems of rural women have received insufficient attention, since in general studies, local women and rural women are often considered as one group of groups. However,

women from big cities and rural areas face different problems, and rural residents – depending on gender – may have different priorities. Therefore, it is sometimes appropriate to note the so-called double (or even multiple) inequalities that certain groups of people may face. On average, rural households have a larger household size than urban ones. The number of household members in the villages is predominant, not at the expense of young children, but at the expense of the elderly. Rural areas lack favorable conditions for combining motherhood and professional growth: many preschools have closed in the last ten years, and work in rural areas is accompanied by a constant workload for women – they are practically not resting, not caring for their health. That is why gender policy in Ukraine, built on the principles of European democratic institutions, is emerging in a whole new, relevant light. And it requires the promotion of the value of gender equality both in society as a whole and in its various institutions, in particular. This is, first and foremost, the elimination of gender discrimination, ensuring equal participation of women and men in socially important decision-making (primarily through election to representative bodies and appointments to government positions), ensuring equal opportunities for women and men in combining professional and family responsibilities, gender, disability, and other gender-based violence. Adoption of state programs envisages educational work among the population on gender equality and security, overcoming social stereotypes. This defines a strategic approach to public policy making in the country and shapes nationwide approaches to identifying gender issues and ways to solve them.

Key words: gender, equality, state policy, rural areas.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі паритетна демократія стоїть на порядку денному як нагальне завдання розвитку суспільства. Вона зумовлена практичним втіленням основних принципів і положень Декларації щодо Цілей Сталого Розвитку, що затверджена 189-ма державами світу в 2000 р. на Саміті Тисячоліття ООН. Важливе місце серед Цілей посідає гендерна рівність, що є ключовою для реалізації «Порядку денного в галузі сталого розвитку 2030», який передбачає «всеосяжну повагу до прав людини та людської гідності» та світ, в якому «кожна жінка та дівчина користується повною гендерною рівністю та в якому усунуті усі юридичні, соціальні та економічні перешкоди на шляху розширення її прав та можливостей». Порядок денний 2030 утверджує гендерну рівність не лише як фундаментальне право людини, але і як необхідне підґрунтя для мирного, процвітаючого та сталого світу.

Існування нерівності окремих груп людей, які проживають на сільських територіях, у системі соціально-економічних відносин має множинну передумов і наслідків та обумовлює збереження бар'єрів людського розвитку. Одним з різновидів суспільної нерівності, яка властива абсолютно всім країнам світу незалежно від рівня їх розвитку, є гендерна нерівність, результатом якої є нерівноцінні можливості жінок та чоловіків у владній і освітній сферах, на ринку праці та в процесі генерування доходів, правах власності тощо. Проте, сучасні системи стратифікації суспільства формуються з урахуванням особливостей соціально-економічної культури, тенденціями якої є поступове поширення гендерних знань, орієнтація на розвиток ідей ефективного використання людського потенціалу чоловіків та жінок, зменшення дискримінації за ознакою статі, забезпечення на основі цього добробуту та соціального розвитку всього суспільства. Зважаючи на це, існує потреба в оцінці індикаторів гендерної нерівності, ідентифікації чинників, що її обумовлюють, а також виявленні впливу на економічний розвиток й зростання сільських територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-практична проблема розвитку сільських територій знайшла своє відображення в працях низки вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, загальні положення теорії та методології сільського розвитку сформульовані у працях О. Бородіної, А. Вайсса, П. Готліба, Г. Гріна, С. Деллера, Т. Зінчук, Дж. Кромартъє, Б. Ліу, Д. Маркуїлера, Т. Осташко, В. Петрікова, І. Прокопи, Л. Хантера, В. Юрчишина та ін. Дослідженню гендерних аспектів соціально-економічних процесів на сільських територіях були присвячені роботи таких вчених як: Д. Аларкон, Дж. Анкер, Г. Анрікез, С. Бовуар, Б. Бок, О. Деджі, К. Делі, М. Кімел, Дж. Колінз, Дж. Літл, С. Разаві, Ч. Тейлор, М. Хартл та ін.

Отримані ними результати дозволяють стверджувати про важливість гендерної рівності у забезпеченні соціального та економічного зростання сільських територій, ефективного використання їх ендogenous потенціалу, формування стратегічних перспектив розвитку. Разом з тим, сукупність використовуваних напрямів, методів та інструменти вирішення гендерних проблем сільського простору є маловивченими та, відповідно вимагають проведення подальших досліджень, узагальнення нагромадженого позитивного досвіду щодо ефективності гендерної політики, зокрема, США, ЄС з метою обґрунтування методології та стратегії їх розв'язання в Україні.

Мета статті полягає у аналізі та оцінці гендерних аспектів розвитку сільських територій, також виявленні впливу на економічний розвиток й зростання сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Серед пріоритетів, які визначила для себе Україна щодо Цілі сталого розвитку «Забезпечення гендерної рівності», є подолання різниці в можливостях самореалізації в публічній і приватній сферах для чоловіків та жінок як на законодавчому рівні, так і в реальному житті. Керуючись результатами аналізу національних доповідей, звітів, моніторингів, аудитів, можна з упевненістю стверджувати, що проведення політики гендерної рівності, здійснення на її основі належного державного управління однозначно успішно вирішується на законодавчому рівні. Водночас, не подолані реальні перешкоди, до яких науковці відносять стереотипи, ментальні уявлення про ролеву взаємодію чоловіків та жінок, відтворену практичними діями, зумовлених контекстом культури та потребами й інтересами окремих індивідів, релігійні, та ідеологічні чинники. Шлях усвідомлення необхідності приєднання до згаданої міжнародної угоди Україна проходила впродовж багатьох років. У той час, коли європейські країни силою державного апарату розв'язували означені проблеми, Україна не визначала важливим цей напрямок. Лише в 2012 р. Україна Указом Президента ухвалила Стратегію державної кадрової політики на 2012–2021 рр., що передбачає забезпечення гендерної рівності в системі державного управління і визнає його одним із пріоритетних напрямів розвитку гендерної демократії.

У процесі інтеграції України до європейського простору особливо актуальним є вивчення європейського та українського досвіду подолання реальних перешкод на шляху впровадження гендерної рівності. Питання важливе, оскільки досвід кожної окремої європейської країни щодо запровадження принципу паритетної участі жінок і чоловіків у сферу державного управління концентрується навколо характерних для конкретного соціокультурного середовища усталених ментально-етнічних і гендерних доміант та стереотипів.

У цьому разі необхідними є аналіз і наукове обґрунтування адекватної потребам українського суспільства інноваційної моделі гендерної політики в державному управлінні, яка б корелювалася з новаторською ідеєю гендерної паритетності при врахуванні притаманних українському народові історико-культурних стереотипів щодо соціального статусу, норм поведінки та ролі чоловіка і жінки в приватній та публічній сферах життєдіяльності.

Передусім слід звернутися до досліджень в лінгвістиці, оскільки, як свідчить аналіз літератури, ключове в гендерології (як самостійна наука вона сформувалась лише на початку ХХ ст.) поняття «гендер» (gender) перебрало на себе змістовий конструкт лінгвістичного терміна «гендер», який спочатку позначав граматичну категорію роду, і лише згодом став використовуватися різними соціальними науками в значенні «соціокультурна стаття». Філософи, психологи, культурологи та інші науковці переконливо довели, що біологічні аспекти статі набувають соціального характеру і тому можуть розглядатися не як природні, а як соціально і культурно обумовлені. Як справедливо зауважують окремі науковці, «державна політика, має вибудовуватися на принципах гендерної рівності». Це означає:

- дотримання конституційного принципу рівних прав, свобод, можливостей для чоловіків та жінок у всіх сферах суспільного життя;
- викорінення фактів дискримінації у відношенні до жінок та чоловіків на робочому місці;
- координацію зусиль держави, громадянського суспільства і бізнесу по запровадженню і посиленню контролю за створенням справедливої гендерної кадрової політики;
- розробку балансу трудових ресурсів з урахуванням гендерної специфіки окремих секторів виробництва;
- забезпечення гендерного балансу в керівній ланці будь-якого підприємства і в державному/недержавному управлінні;
- вирівнювання рівнів оплати праці між галузями та зниження різниці в характері та оплаті праці між жінками та чоловіками з дотриманням вимог рівної оплати за рівнозначну працю;
- забезпечення рівних можливостей на ринку праці і сприяння жіночій зайнятості;
- запровадження гендерного підходу в усі діючі і перспективні державні плани та програми.

Сталого розвитку неможливо досягти без усунення видимих і невидимих бар'єрів, які стримують більше половини населення. За даними Державної служби статистики на 01.01.2018 р. в Україні проживало 42,2 млн. осіб, серед яких 46,3% – чоловіки та 53,7% – жінки. Українські жінки економічно активні: офіційно зайняті 55,7% від кількості жінок, старших за 15 років, ще 19,5% – зайняті неформально. Попри усе більше визнання ролі гендерної рівності як каталізатора сталого розвитку, нерівність проявляється у таких аспектах: нерівний доступ жінок до економічних ресурсів, включаючи земельні ресурси та право власності, фінансових кредитів, розроблення та трансферу технологій, природних ресурсів та фінансування екологічних програм; дискримінація жінок на ринку праці, яка проявляється у нерівній оплаті праці, нерівних можливостях та незахищеній зайнятості; непропорційне навантаження на жінку у частині неоплачуваної праці (догляд за дітьми, людьми похилого віку та хворими тощо); низький рівень участі жінок у прийнятті рішень; насильство щодо жінок; непропорційний вплив на жінок зміни клімату, природних катаклізмів та погіршення стану навколишнього середовища.

У суспільстві, за даними обстежень, є поширеною думка, що жінки в Україні мають рівні можливості з чоловіками, було б бажання і здібності їх втілити. Втім, статистика доводить інше: жінки в Україні зазнають дискримінацій за ознакою статі. Серед найбільших порушень прав жінок в Україні є домашнє насильство: 90% українців, які потерпають від насильства, це жінки. Щороку від рук кривдників гине близько 600 українок, такими є дані МВС. У 2017 році до поліції надійшло понад 110 тисяч заяв від жертв домашнього насильства, про знущання вдома звернулися понад 150 тисяч осіб тобто це лише 10-15% від загальної кількості реальних випадків, що свідчить про те, що дана проблема перебуває переважно «в тіні». За даними опитування Українського інституту соціологічних досліджень, 68% українок не вважають проявом насильства приниження, лише для 49% жінок насильство – це побої, а для 56% – згвалтування.

Відповідно статистичних даних жінки в Україні заробляють у середньому на 28% менше, ніж чоловіки. Однією з причин цього є те, жінка частіше обирає менш оплачувану роботу, але з більш гнучкими умовами, крім того більшість посад для жінок пропонується в тих сферах, де нижчий прибуток. Важливим кроком на шляху до гендерної рівності стало скасування розподілу професій на «жіночі» і «чоловічі», але не означає, що в Україні зникла дискримінаційна практика у професійній діяльності. З метою матеріального забезпечення себе та своєї сім'ї досить часто жінка змушена, як правило, працювати в дві зміни. Але окрім оплачуваної роботи на плечі жінки лягає

домашня праця, яка вважається «жіночою» – прибирання, готування, догляд за дітьми, хоча народження дітей – це благо для всього суспільства. Окрім того, заробляти більше заважає «скляна стеля» – умовна кар’єрна планка, вище якої жінка «не стрибне».

Освітній рівень жінок за даними статистика є досить високим: на початок 2017/2018 навчального року жінки становили 55,8% від загальної кількості студентів коледжів, технікумів, училищ та 51% від загальної кількості студентів університетів, академій, інститутів. Втім, щорічне глобальне дослідження «Індекс гендерного розриву 2017», здійснене Світовим економічним форумом, засвідчило, що для України, на тлі високого рівня кваліфікації жінок стала тенденцією їх низька залученість до прийняття рішень у політичній та економічній сфері. Так, відповідно до аналітичного звіту комісії Ради Європи з питань гендерної рівності за 2017 рік, Україна перебуває в групі країн із найнижчим представництвом жінок у владі. Український парламент усього на 12% складається із жінок, в обласних радах – 15%, міських радах – 18%, голів ОТГ – 16%, голів селищних рад – 19,3%, голів міст обласного значення – 9,6%, голів міст районного значення – 9,6%. В Україні, незважаючи на встановлене законодавством квотування, є дуже чіткий тренд: чим вищий орган влади, тим менше там жінок. А участь жінок у списках партій є часто формальним, тому й не отримують достатньої організаційної та фінансової підтримки, щоб перемогти у виборчих перегонах. Попри те, що цей показник є рекордним для України за всі попередні скликання, він є досить низьким порівняно з практикою демократичних країн. Так, у країнах ЄС жінок у парламентах в середньому удвічі більше – 26%. А у Швеції, Фінляндії, Іспанії – понад 40%.

І чоловіки, і жінки в Україні прагнуть бачити зміни в традиційних ролях чоловіків та жінок. За результатами першого національного опитування у 2018 році щодо рівності чоловіків та жінок, виконаного Національним демократичним інститутом (НДІ) в Україні на замовлення Офісу Віце-прем’єр-міністра із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, 77% українців стверджують, що рівність між чоловіками та жінками важлива для них, а 71% респондентів вважають, що чоловіки та жінки мають бути рівною мірою залучені до сімейного життя, і лише 40% погоджуються, що поточна ситуація є такою. Дві третини українців бачать, що наразі в політичному житті країни домінують чоловіки, але лише 36% вважають, що так має бути. Чоловіки, так само, як і жінки, занепокоєні питанням сексуальних домагань на робочому місці. 13% респондентів, що відповідає 4,5 мільйонам дорослих українців, зазначили, що вони знають когось, хто став жертвою сексуальних домагань. Чверть населення (8,7 мільйонів українців) знає особисто когось, хто став жертвою домашнього насильства (частина людей може знати одну й ту саму жертву, тому не йдеться про 8,7 мільйонів жертв), але про більшість цих випадків не було повідомлено.

Гендерна нерівність особливо відчутна в українських селах, де проживає кожна третя жінка країни, тобто понад 7,5 мільйонів жінок. На додачу до різноманітних форм спрямованої проти них дискримінації, жінки та дівчата в сільській місцевості часто страждають від множинної дискримінації через такі фактори як місце проживання, вік, інвалідність, переміщення, етнічна приналежність та ін. Як показують статистичні дані, жінки в сільській місцевості зазнають дискримінації щодо доступу до процесів прийняття рішень, працевлаштування, охорони здоров’я, освіти та інших базових послуг:

За результатами обстежень виявлено, що лише 8% підприємств аграрного бізнесу очолюють жінки, майже 48% сільських жінок не мають доступу до медичних послуг у своїх районах, 36% не беруть участі в ухваленні рішень у своїх спільнотах, 32% не мають доступу до питної води у своїх домівках, 67% не мають доступу до домашнього інтернету, лише 21% сільських жінок мають банківські рахунки. За даними опитування лише 16% сільських жінок беруть участь у роботі різних організацій суспіль-

но-політичного або професійного спрямування – зокрема 7% залучені до релігійних організацій, 5% – до громадських, 2% – до політичних, а 64% жінок, що не беруть участі в роботі різних організацій, не зацікавлені в цьому. Водночас близько третини називали різні бар'єри для відповідних активностей: 15% зазначили нестачу часу, 14% брак цікавих або ефективних організацій, 2% – що їм важко добиратися до відповідних організацій.

Одним із надскладних завдань проведення реформи децентралізації є зміна свідомості самого населення, його активізація і залучення до вирішення місцевих проблем. На відміну від всеукраїнських виборів або місцевих виборів у великих містах, під час місцевих виборів у селах громадяни обирають людей, яких безпосередньо знають і з якими безпосередньо взаємодіють, і небажання 44% сільських жінок брати у цьому участь свідчить про високий рівень їхньої пасивності. Основні причини відмови від участі у вирішенні проблем села – невіра у власні можливості, відсутність відповідних знань та досвіду, невіра в результати змін, відсутність авторитету, нестача вільного часу. Важливим є те, що серед сільських жінок немає тих, хто відчував би перешкоди з боку чоловіка до їх участі у громадському житті села.

Внутрішньо переміщені жінки в сільській місцевості стикаються з багатьма проблемами. Відповідно, рівень зайнятості серед жінок цієї категорії, які живуть у селах, на 17% нижчий, ніж серед жінок, які проживають у великих містах. Важливо, що 36% внутрішньо переміщених жінок у сільській місцевості є головами домогосподарств та переважно залежать від пенсії (42%) і соціальної допомоги (32%).

Таким чином, розширення прав і можливостей жінок та дівчат у сільській місцевості і дотримання їхніх прав людини та гендерної рівності є фактором не тільки добробуту окремих осіб, родин та сільських громад, але й загальної економічної ефективності, враховуючи значний відсоток жінок серед працівників сільського господарства України. Урядом України запропоновано 7 кроків до гендерної рівності в громадах, які підсилять спроможність громад через розширення участі жінок у місцевих процесах. Вони включають впровадження Типових профілів громад за визначеною методикою. Ці профілі врахують з урахуванням гендеру та забезпечення прав людини (в тому числі, вразливих груп (гендерний аудит доступності). Вони потрібні як основа для аналізу гендерних потреб та врахування їх у місцевих планах та бюджетах; впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування, збільшення кількості гендерно-орієнтованих проєктів шляхом закріплення на законодавчому рівні заборони на будівництво та на введення в експлуатацію багатоквартирних житлових будинків, не забезпечених соціальною інфраструктурою, зокрема дитсадками, навчальними та медичними закладами; впровадження гендерно-правової експертизи проєктів нормативно-правових актів органів влади, а також рішень органів місцевого самоврядування; створення секторальної гендерної Платформи для ОТГ; створення руху «Громада розвитку можливостей жінок»; врахування в Індексі регіонального людського розвитку гендерних показників.

В результаті реалізації цих кроків має відбутися збільшення представництва жінок у місцевому самоврядуванні до 30%, збільшення кількості гендерно-орієнтованих проєктів регіонального розвитку, підвищення індексу регіонального людського розвитку – головного результату реформи децентралізації. Сільськогосподарська політика, яка сприяє закриттю гендерних розривів у доступі до активів, ресурсів, послуг та можливостей, є одним із найефективніших підходів до боротьби з бідністю в сільській місцевості, покращенням сільського господарства та сприяє сталому та справедливому розвитку сільської місцевості. Розширення можливостей сільських жінок для повної участі у процесі прийняття рішень у домогосподарствах та громадах призводить до покращення добробуту та кращих перспектив для своїх дітей та сімей, що сприяє подальшому економічному зростанню. Політика повинна підтримувати жінок

для участі однаково з чоловіками у сільських організаціях та установах як осіб, що приймають рішення, та у формуванні законів, політик та програм.

Більшість сільських жінок залучені до ведення сільського господарства через вирощування овочів, фруктів, зелені, виробництві молокопродукції. Вони приймають безпосередню участь в операційній діяльності свого домогосподарства, планують сівозміну, доглядають худобу. Жінки все більше постачають на вітчизняних та міжнародних сільськогосподарських ринках з високоякісною продукцією. Проте в порівнянні з чоловіками жінки-фермери та підприємці стикаються з більшими недоліками, такими як менша мобільність та менша кількість можливостей для навчання, інформація про ринок та пов'язані послуги. Політикам необхідно збільшити участь жінок у ланцюгах сільськогосподарської та харчової цінностей та забезпечити однаково користь як на місцевому, так і на експортному ринках та сільськогосподарських підприємствах. Жінки частіше за все, ніж чоловіки, виконують безліч завдань, об'єднуючи дохідну роботу як фермерів із неоплаченими домашніми обов'язками, такими як приготування їжі, збір паливної деревини та води, а також догляд за дітьми та людьми похилого віку. Це обмежує їх здатність скористатися новими можливостями. Політикам потрібно вкладати кошти в економію праці та підвищення продуктивності технологій та інфраструктури, щоб вільний час жінки для більш продуктивної діяльності. Одним з пріоритетів державної політики гендерної рівності має бути розвиток жіночого підприємництва. Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва провів опитування 95 представниць мікробізнесу з сільської місцевості з обсягом виробництва від кількох соток до кількох гектар, віком від 20 до 60 років, за результатами якого рівень інформатизації жінок щодо ведення агробізнесу є досить низьким: 82% опитаних жінок мають вдома комп'ютер, проте лише 3% з них використовують його для покращення знань щодо ведення агробізнесу.

Отже, враховуючи сучасний стан гендерної ситуації на селі, є важливим впровадження підтримки зайнятості жінок у сільськогосподарському та несільськогосподарському секторі: пріоритетами такої підтримки повинні бути: навчання з питань кооперації, сприяння створенню у сільській місцевості кооперативів та інших об'єднань жінок – спілок, асоціацій, які слугуватимуть підвищенню професійних можливостей жінок через розширення комунікаційних зв'язків між жінками, обмін досвідом.

В Україні проблемам сільських жінок приділено недостатньо уваги, адже часто у дослідженнях загалом місцеві жінки та представниці сільської місцевості розглядаються як одна група групи. Однак, жінки з великих міст і сільської місцевості стикаються з різними проблемами, як і мешканки села – залежно від статі – можуть мати різні пріоритети. Отже, інколи доцільно зазначати про так звані подвійні (чи навіть множинні) нерівності, з якими можуть стикатися певні групи людей. Згідно з даними Державної служби статистики України, сільські жінки становлять близько 7,5 млн. осіб. У середньому в сільській місцевості розмір домогосподарства є більшим, ніж у міській. Та кількість членів домогосподарства у селах переважає не за рахунок малих дітей, а за рахунок людей літнього віку. У сільських районах бракує сприятливих умов для поєднання материнства і професійного зростання: за останні десять років закрилося чимало дошкільних закладів, а сама робота в сільській місцевості супроводжується постійним навантаженням на жінок – вони практично не відпочивають, не піклуються про своє здоров'я [1].

Велика і зростаюча кількість досліджень показує, що пряма відповідальність за забезпечення домашнього харчування в основному поширюється на жінок. Незважаючи на це, жінки, які проживають у сільській місцевості, знаходяться в кризовому стані. Коли їм не вистачає доступу до земельних ресурсів (це дуже часто зустрічається), вони не мають права на отримання кредиту, членства в фермерських організаціях та навчання та підвищення кваліфікації. Найважливіші навантаження на

жінок та брак необхідних їм ресурсів для підвищення продуктивності є головними обмеженнями, що посилюють продовольчу незахищеність та недоїдання у мільйонах домашніх господарств, особливо жінок [2]. В Україні лише 18% господарств очолювані жінками, і вони мають 15% земельної площі. Це означає, що розмір їх середнього господарства менше. Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності в цих господарствах 29,8% жінок, на відміну від 32,8% очолюваних чоловіками. Господарства, очолювані жінками в галузі тваринництва, мають негативний рівень рентабельності (-0,6%). У той же час, очолювані жінками господарства отримали 24% коштів в якості державних субсидій і з податку на додану вартість.

Більше 780 мільйонів людей у країнах, що розвиваються, страждають від голоду та недоїдання. Багато з них жінки дітородного віку, особливо ті, хто вагітні або грудне вигодовування. Важливо підкреслити прямий зв'язок між доступом жінок до ресурсів домогосподарств та управління доходами та покращення сімейної продовольчої безпеки та благополуччя харчування. Ця зв'язок разом з важливістю підвищення продуктивності жінок та, отже, їхнього внеску в системи харчування повинна бути основним видом політики та програм, спрямованих на підвищення продовольчої безпеки та харчування.

Згідно з доповіддю Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) про людський розвиток, понад 70 відсотків 1,3 мільярдів людей, що живуть у абсолютній бідності, є жінками. Економічні кризи, програми структурної перебудови, збройні конфлікти та посуха призвели до «фемінізації бідності» [3].

Країни з високим рівнем представництва жінок у політичних інституціях мають не лише вищий ступінь забезпечення громадянських прав і свобод. Такі держави — більш економічно розвинуті, оскільки створюють умови для політичного й економічного різноманіття, толерантності, інклюзивності та міжособистісної довіри.

Забезпечення гендерної рівності – це частина широкої культурної трансформації, що змінює функціонування традиційних суспільств і сприяє розвитку демократичних інституцій. Затвердженні цінності гендерної рівності надають можливість перехід до самореалізації суспільства, що сприяє економічному розвитку країн.

Саме тому гендерна політика в Україні, яка побудована на основі принципів європейських демократичних інститутів, постає зовсім у новому, актуальному світлі. І вимагає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і у різних його інституціях, зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу, через обрання в представницькі органи та призначення на урядові посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо.

Дані міжнародних звітів свідчать про доволі незадовільний стан реалізації гендерної політики в Україні. У Звіті з людського розвитку Програми розвитку ООН 2016 р. (UNDP Human Development Report) [4] зазначено, що Україна посідає 84 місце в індексі забезпечення гендерної рівності (Gender Equality Index). Відповідно до Звіту з глобального гендерного розриву 2017 р. (Global Gender Gap Report 2017) [5], наданого Світовим економічним форумом (World Economic Forum), Україна займає доволі посередню позицію (61 місце) у вимірі величини гендерного розриву (gender gap) у чотирьох важливих сферах нерівності між чоловіками та жінками: економічна участь, рівень освіти, політичне представництво, сфера здоров'я. Однак, за рівнем рівних заробітних плат це найбільше зростання за останні роки. В суспільстві існують помилкові упередження стосовно причин гендерного розриву в оплаті праці, які полігають в тому, що жінкам платять менше на аналогічних посадах. В сучасних реаліях розрив в оплаті праці спричинений не прямою дискримінацією під час встановлення зарплати, а горизонтальною й вертикальною стратифікацією ринку праці: жінки частіше працюють у менш оплачуваних секторах економіки й на нижчих посадах. В Україні найгіршою є ситуація із

політичною компонентою (участю жінок у процесі прийняття рішень на вищому рівні державної влади) – 12,1% місць, що свідчить про суцільну гендерну нерівність.

Напрацювання нормативно-правової бази щодо регулювання гендерної політики в Україні розпочалося ще в 1980 році з ратифікації «Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». У 2000 році були ратифіковані «Цілі розвитку тисячоліття ООН» (обов'язкові для виконання до 2015 року), серед яких була визначена мета «забезпечення гендерної рівності». Базові аспекти у сфері гендерної політики закладені в Законі України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Новим поштовхом для розвитку гендерної політики в Україні стала Угода про асоціацію з Європейським Союзом. Згідно її принципів забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків, було підготовлено «Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». Також у 2016 році проблема гендерної рівності та балансу в державних інституціях була включена до Стратегії розвитку державного управління на період 2016-2020 років.

У 2017 році Кабінетом міністрів України було затверджено Концепцію Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [6], метою якої є удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та впровадження європейських стандартів рівності, зростання кількості жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних рад та місцевих рад. Концепція враховує міжнародні рекомендації щодо впровадження гендерної рівності Ради Європи, які є серед пріоритетів Стратегії Ради Європи щодо гендерної рівності на 2018-2023 роки. Для забезпечення виконання зобов'язань щодо реалізації програм гендерної політики у 2017 році було запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики та затверджено відповідне Положення [7].

Висновки. Прийняття державних програм передбачає просвітницьку роботу серед населення щодо забезпечення гендерної рівності та безпеки, подолання суспільних стереотипів. Це визначає стратегічний підхід до формування державної політики в країні та формує загальнодержавні підходи до ідентифікації гендерних проблем та шляхів їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Марценюк Т. Становище сільських жінок в Україні: актуальність подвійних нерівностей // Гендерний журнал «Я». – 2015.
2. Розширення прав та можливостей сільських жінок: розробка гендерно-чутливого законодавства та національних програм / ІКЖЦ – К.: ФОП Москаленко О. М., 2013 – 64 с.
3. Комплексне дослідження становища жінок, які проживають у сільській місцевості / Інна Волосевич, Таміла Коноплицька, Тетяна Костюченко, Тамара Марценюк – К.: ВАІТЕ, 2015. – 88 с.
4. Human Development Report 2016: Human Development for Everyone: [Director and lead author: Selim Jahan]. – New York, NY 10017, 2016 – 286 p.
5. The Global Gender Gap Index 2017 // World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/dataexplorer/#economy=UKR>
6. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року / Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 229-р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>
7. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики / Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. № 390 // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250049925>

References:

1. Martseniuk T. (2015) Stanovishche silskykh zhinok v Ukraini: aktualnist podviinykh nerivnos-tei [Rural women's situation in Ukraine: relevance of double inequalities]. Hendernyi zhurnal «Ja».

2. Rozshyrennia prav ta mozhlyvosti silskykh zhinok: rozrobka genderno-chutlyvoho zakonodavstva ta natsionalnykh prohran (2013). [Empowering rural women: developing gender-sensitive legislation and national programs]. IKZhTs – K.: FOP Moskalenko O. M. – 64 s.

3. Inna Volosevych, Tamila Konoplytska, Tetiana Kostiuchenko, Tamara Martseniuk (2015). Kompleksne doslidzhennia stanovyscha zhinok, yaki prozhyvaiut u silskii mistsevesti [A comprehensive study of the situation of women living in rural areas]. K.: VAITE. – 88 s.

4. Human Development Report 2016: Human Development for Everyone: [Director and lead author: Selim Jahan]. – New York, NY 10017 – 286 p.

5. The Global Gender Gap Index 2017. World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/dataexplorer/#economy=UKR>

6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 kvitnia 2017 r. № 229-r. «Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi sotsialnoi prohramy zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvosti zhinok i cholo-vikiv na period do 2021 roku» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 5, 2017 No. 229-p. On approval of the Concept of the State Social Program for Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men for the Period up to 2021]. Ofitsiinyi veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.06.2017 r. №390 «Pro Uriadovoho up-ovnovazhenoho z pytan hendernoi polityky» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 7, 2017 № 390 On the Government Commissioner for Gender Policy]. Uriadovy portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250049925>
